

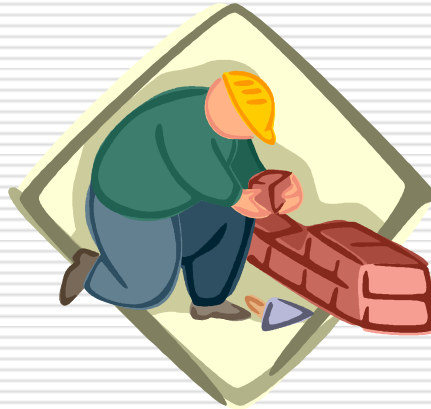
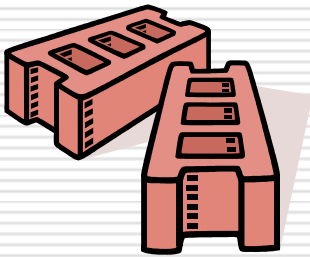
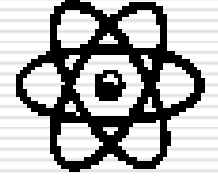
İnorganik Kimya

Atomun Yapısı ve Kimyasal Bağlanma

Prof. Dr. Arif ALTINTAŞ

Atom nedir ?

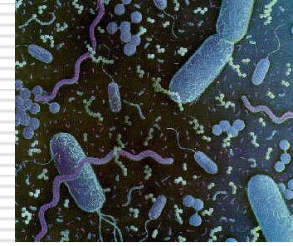
- Atomlar tüm maddeler için yapıyı oluşturan çok küçük partiküllerdir.
- Atom; bir elementin kimyasal özelliklerini gösteren en küçük birimi olup, bir çekirdek ile onun etrafını çevreleyen elektronlardan meydana gelir.
- **Bir tuğla duvarın yapısı için ne kadar temel ise atom da tüm maddelerin temel yapı taşıdır.**

Atomlar çok küçüktür

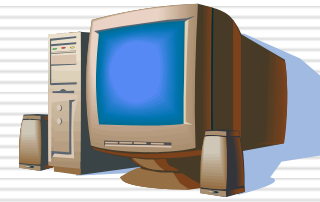
Bilgisayar ekranında ışık ebadı
= 0.25 mm

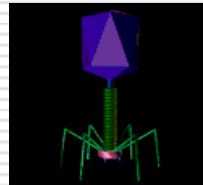
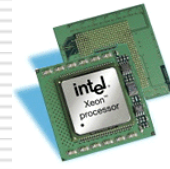
Bakteri
= 0.003 mm

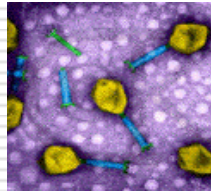
Su filtreleri
= 1.0 μm

Bilgisayar chip'ini oluşturan ince yol
= 0.25 μm

Virus
= 0.07 μm

H

Ca

Cl

He

Atomlar !!! = 0.00013 μm

C

N

O

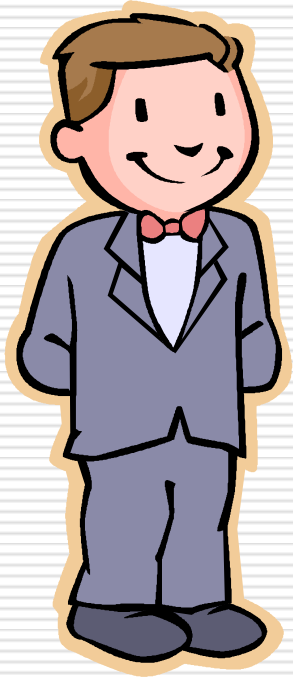
Na

Bir atom ne kadar küçüktür?

Küçük bir altın para yaklaşık

20,000,000,000,000,000,000,000,000'in üzerinde atom içerir

Bir kişide ne kadar atom vardır ?

yaklaşık...

8,000,000,000,000,000,000,000,000,000

yani...

sekiz milyon-milyon-milyon-
milyon-bin atom

Basit bir atom modeli

Çoğu kere **Bohr model** diye anılır.

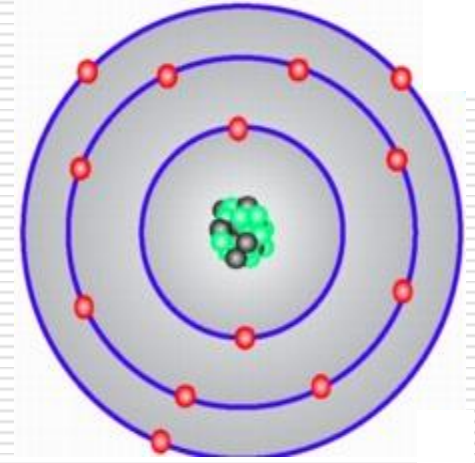
- ❑ Elektronlar orbitalde çekirdek etrafında hareket ederler.
- ❑ Orbitaller kuantum düzeyinde enerjiyi tutuklayabilir.

Çekirdek

- ❑ Küçük, yoğun, proton ve nötronları içerir, atomun merkezinde pozitif yük sağlar.
- ❑ Çekirdek bir atomun çok küçük bir kısmıdır. Bir mermer heykel ebadına getirildiğinde atom bir futbol stadyumunu kaplayabilir.

Elektronlar

- ❑ Çekirdeği kuşatır, negatif yükün yoğun olduğu bölgedir

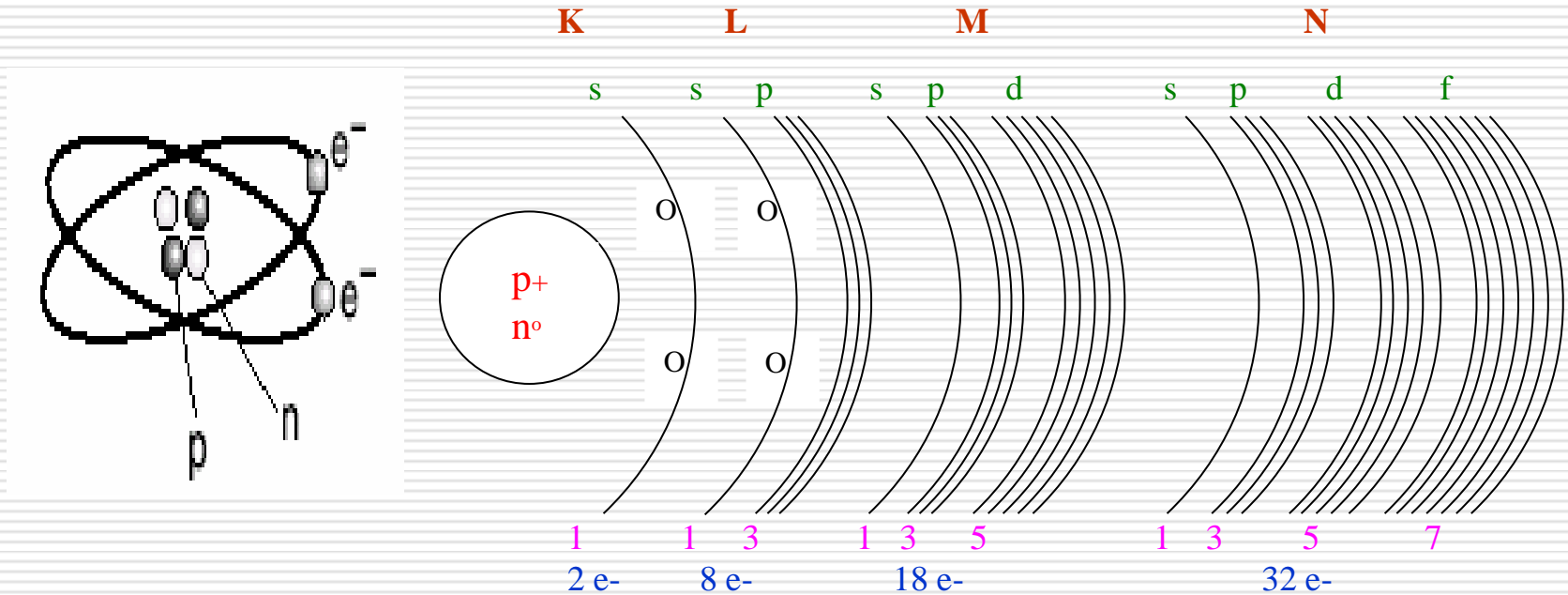

İsim	sembol	yük	kütle	gram
electron	e ⁻	-1	5.4x10 ⁻⁴	9.11x10 ⁻²⁸
proton	p	+1	1.0	1.67x10 ⁻²⁴
neutron	n	0	1.0	1.67x10 ⁻²⁴

- Çekirdekte pozitif yüklü protonlar ile elektrik yükü taşımayan nötronlar bulunur. Bunlara nükleonlar denir.
- Pozitif yüklü protonların sayısı ile negatif yüklü elektronların sayısı birbirine eşit olduğundan atom elektrikçe nötrdür
($p+ = e-$)
- Bir elementin atom ağırlığı o elementin simgesinin sol üstüne, proton sayısı da sol altına yazılır.
- Bu ikisinin farkı nötron sayısını ifade eder ve simgenin sağ altına yazılır.

- Atomun yapısı bir bakıma güneş sisteminin yapısına benzer. Çekirdek güneşe, elektronlar gezegenlere benzetilebilir.

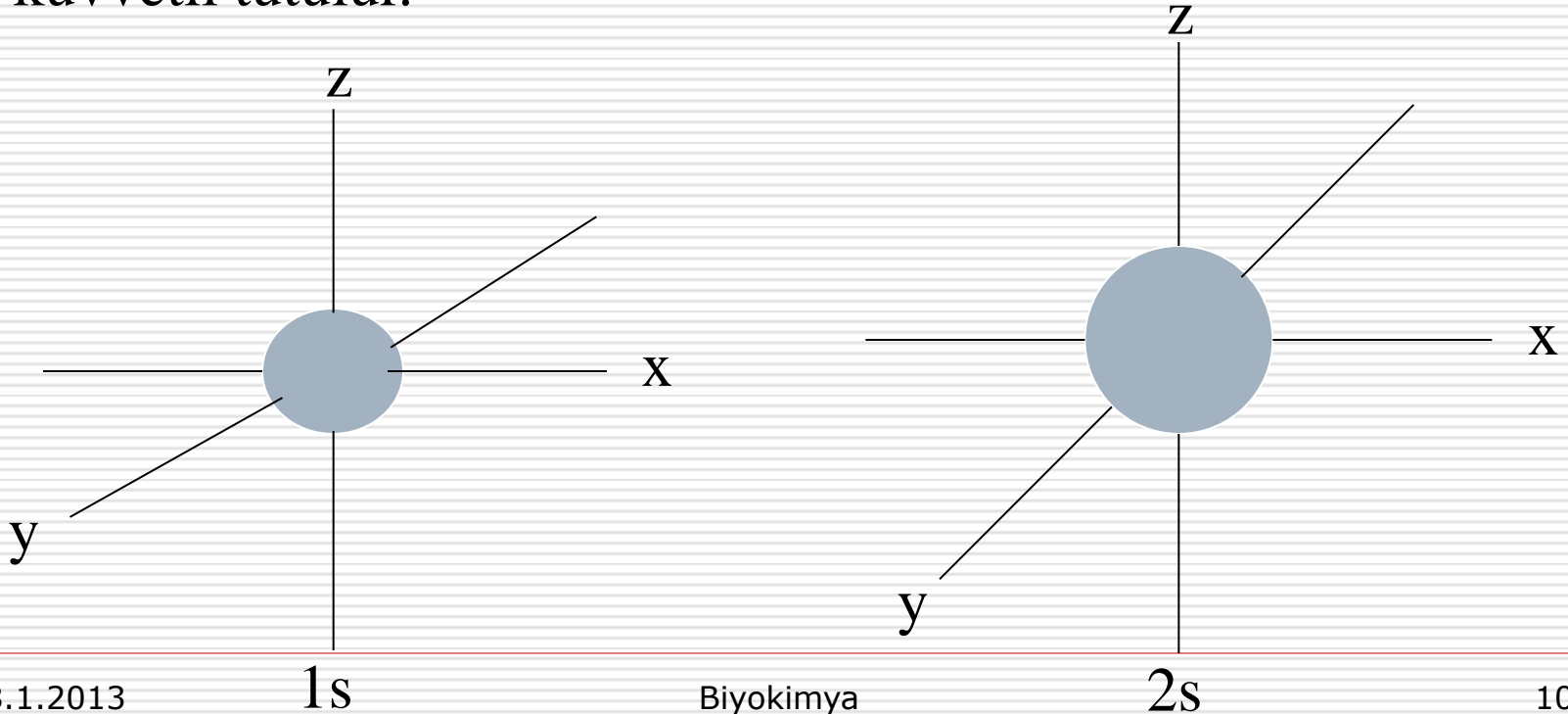
-
- Enerjice en zayıf elektronlar en dış tabakada yer alır çekirdeğe doğru gidildikçe çekirdeğe bağlılık artar.
  - Elektronların hepsi de negatif yüklü olduklarına göre birbirlerini itmeleri gerekirken girdikleri reaksiyonlar da aksine birbirlerini çekerler. Bu durum, elektronların "**spin özelliği**" ile izah edilir.
  - Bu özelliğe göre elektronlar hem kendi eksenini ve hem de çekirdek etrafında dönerler.
  - Bu dönmeler aksi yönde olduğundan bir elektromanyetik alan oluşarak elektromanyetik hale gelen iki elektron bulutu birbirini çeker ve bu çekim gücü elektronların birbirini itme gücünün çok üstündedir

-
- Nötral bir atomun pozitif yüklü proton sayısı, negatif yüklü elektron sayısına eşittir
  - Elektronlar zamanının %90-95'ini çekirdeğin etrafında orbital denenen bölgelerde geçirirler
  - Orbitaller şekilleri, yönelmeleri ve boyutları ile tanımlanırlar.
  - Küresel simetrik orbitallere s orbitalleri denir ve hacimlerine göre 1s, 2s, 3s şeklinde gösterilirler.
  - Orbitalin enerji seviyesini gösteren sayıya (1, 2, 3 gibi) baş kuantum sayısı denir.

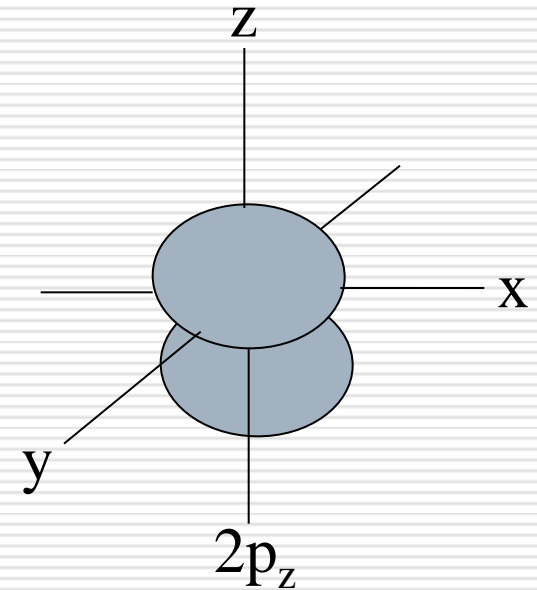
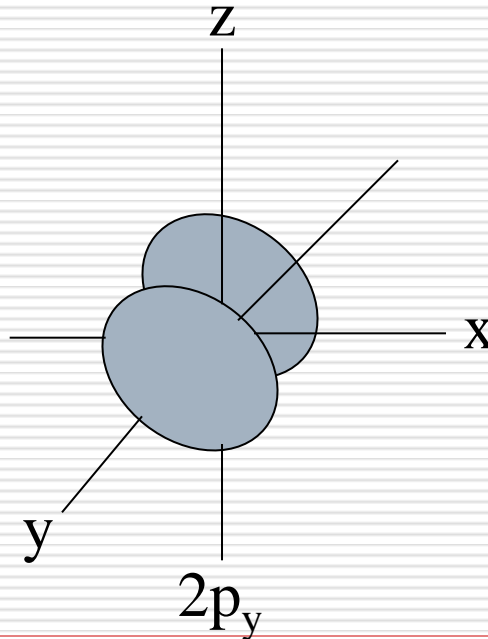
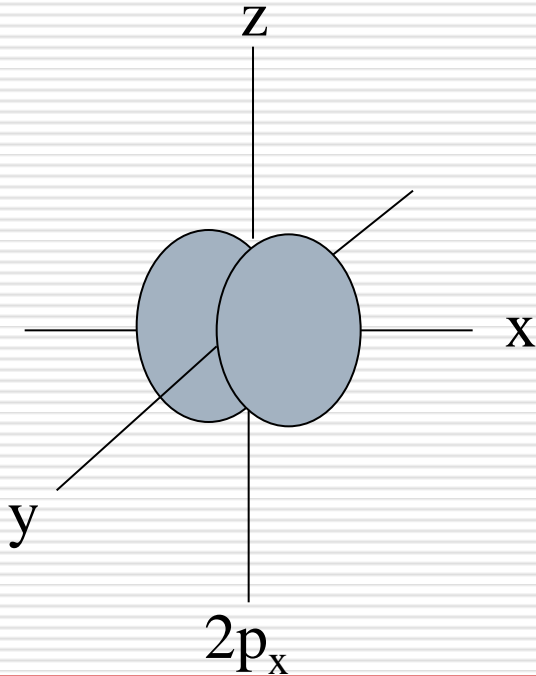
1s ve 2s Orbitaleri

- Bu sınır ve hacimde elektronların bulunma olasılığı %90-95'dir.
- 1s orbitalindeki bir e- çekirdeğe daha yakın olduğundan enerjisi düşüktür ve çekirdek tarafından 2s orbitalindeki e- lara göre daha kuvvetli tutulur.

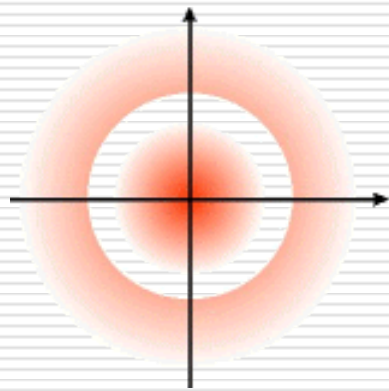
2p Orbitaleri

- Bu orbitaler halter şeklinde olup eksenleri birbirine diktir.
- $2p_x$, $2p_y$ ve $2p_z$ orbitalerinin enerjileri birbirine eşittir.

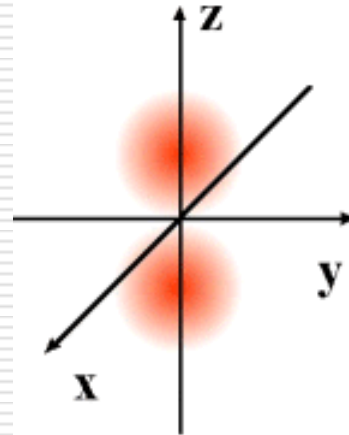

Orbitaler

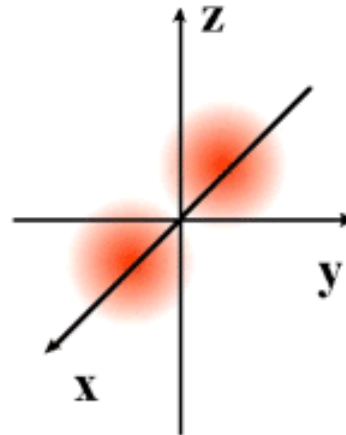

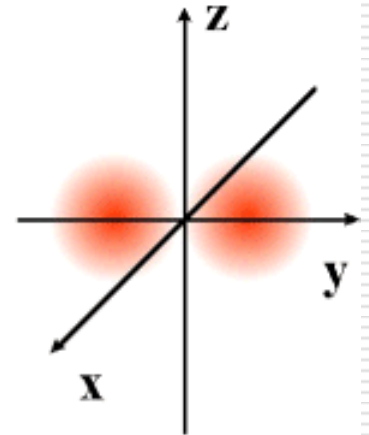
2s

2p_z

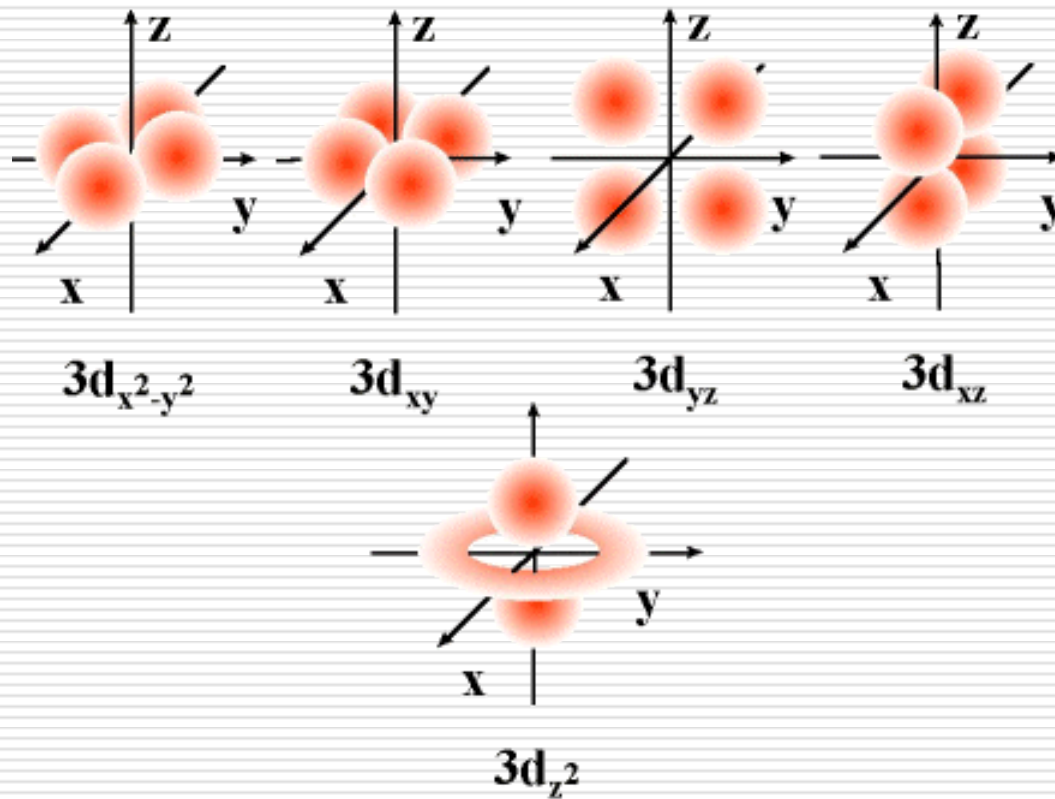
2p_x

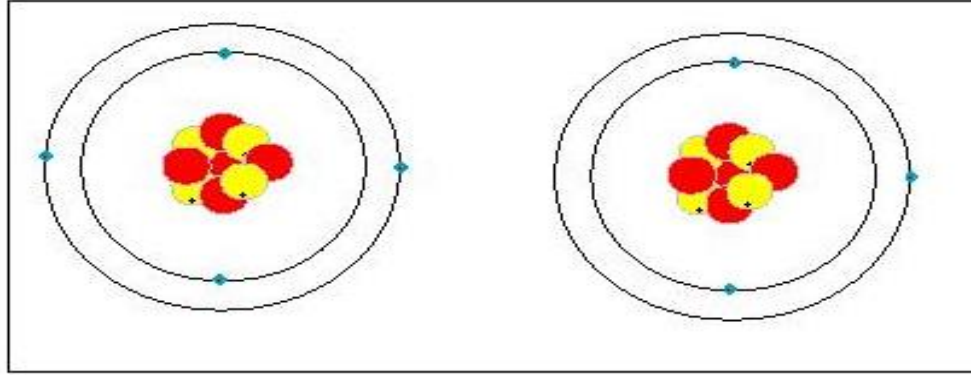
2p_y

Orbitaller

- 2s ve 2p orbitalleri doldurulduktan sonra 3s seviyesine geçilir. Bunu $3p_x$ $3p_y$ ve $3p_z$ orbitalleri takip eder.
- Bu orbitallerdeki elektronlar çekirdekten 2s ve 2p ye göre daha uzakta olduklarından enerji seviyeleri de yüksektir.
- Na elektron dizilişi: atom numarası:11
yani e- sayısı: 11
 $1s^2 2s^2 2p_x^2 2p_y^2 2p_z^2 3s^1$

Berylyum Atomu ve Pozitif yüklü Berylyum Iyonu görünümü

Atomlar aynı sayıda proton ve elektron taşıdıklarından net elektrik yük sıfırdır. Elektron kazanan ya da elektron kaybeden atomlar net elektrik yüke sahip olurlar ve **iyon adını alırlar.**

- Elektron vermiş ise iyonize atom artı (+) yüklü, elektron almış ise eksi (-) yüklüdür.
- **Örnekler**

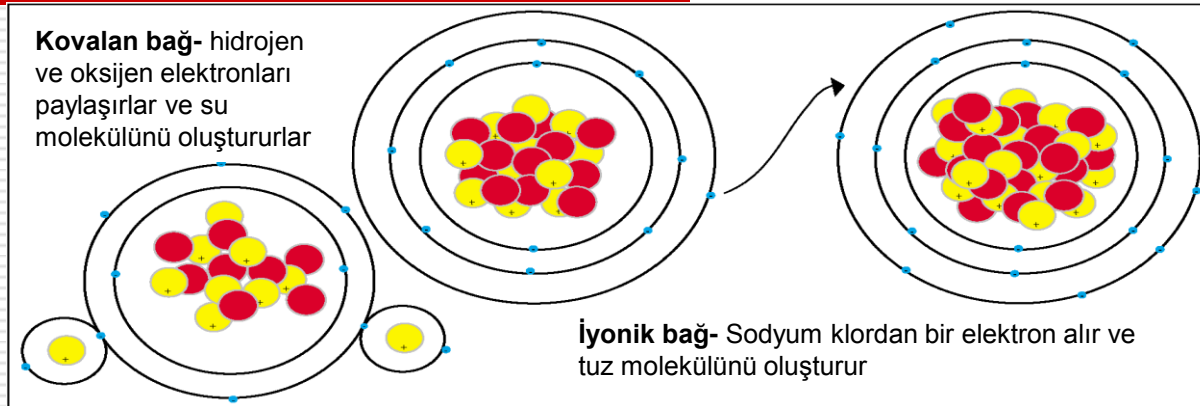
Bu enerjiye iyonlaşma enerjisi denir.

Nötral bir atom elektron kazandığında enerji verir

- Bütün bileşiklerinde elektron veren elementlere **METAL** (Na, K, Ca, Mg...),
- Çoğunlukla elektron alan elementlere de **AMETAL** (S, Cl, F, Se...) denir.

Kovalan ve iyonik bağlara model

- ❑ İyonlar, zıt yükler arasındaki elektrik çekicilik nedeniyle diğer iyonlar ile ilişkiye girebilirler.
- ❑ Atomlar elektronları ortak kullanarak yada transfer ederek diğer atomları etkileyebilir.
- ❑ **Bu dış elektronlar elementin kimyasal özelliklerini belirler.**

- **Bir element, atomun oluşturduğu üst düzeyde tek tip bir maddedir, kimyasal reaksiyonlarla basit bileşenlere ayrılamaz.**
- **Bunlar doğal olarak rastlanan 92 elementtir.**
- **Katı, sıvı ve gaz olabilirler.**
- **Elementler düzensiz dağılırlar**
- **Özellikle 10 element çok yoğun bulunur ve gezegenimizin %96'sından fazlasını oluşturur.**

Element	Sembol	Yer kütlelerinin rölatif % si
Oksijen	O	46.6
Silikon	Si	27.7
Aluminyum	Al	8.1
Demir	Fe	5.0
Kalsiyum	Ca	3.6
Sodyum	Na	2.8
Potasyum	K	2.6
Magnezyum	Mg	2.1
Titanyum	Ti	0.4
Hidrojen	H	0.1

Elementlerin Periyodik Tablosu

	IA															0		
1	1 H	IIA															2 He	
2	3 Li	4 Be																
3	11 Na	12 Mg	IIIB	IVB	VB	VIB	VIIB	VII	VIII	IB	IIB	13 Al	14 Si	15 P	16 S	17 Cl	18 Ar	
4	19 K	20 Ca	21 Sc	22 Ti	23 V	24 Cr	25 Mn	26 Fe	27 Co	28 Ni	29 Cu	30 Zn	31 Ga	32 Ge	33 As	34 Se	35 Br	36 Kr
5	37 Rb	38 Sr	39 Y	40 Zr	41 Nb	42 Mo	43 Tc	44 Ru	45 Rh	46 Pd	47 Ag	48 Cd	49 In	50 Sn	51 Sb	52 Te	53 I	54 Xe
6	55 Cs	56 Ba	57 *La	72 Hf	73 Ta	74 W	75 Re	76 Os	77 Ir	78 Pt	79 Au	80 Hg	81 Tl	82 Pb	83 Bi	84 Po	85 At	86 Rn
7	87 Fr	88 Ra	89 +Ac	104 Rf	105 Ha	106 Sg	107 Ns	108 Hs	109 Mt	110 110	111 111	112 112	113 113					

* Lanthanide Series

58 Ce	59 Pr	60 Nd	61 Pm	62 Sm	63 Eu	64 Gd	65 Tb	66 Dy	67 Ho	68 Er	69 Tm	70 Yb	71 Lu
-----------------	-----------------	-----------------	-----------------	-----------------	-----------------	-----------------	-----------------	-----------------	-----------------	-----------------	-----------------	-----------------	-----------------

+ Actinide Series

90 Th	91 Pa	92 U	93 Np	94 Pu	95 Am	96 Cm	97 Bk	98 Cf	99 Es	100 Fm	101 Md	102 No	103 Lr
-----------------	-----------------	----------------	-----------------	-----------------	-----------------	-----------------	-----------------	-----------------	-----------------	------------------	------------------	------------------	------------------

- Tabiatta 92 element vardır.
- Kimyasal ve fiziksel özelliklerini esas alan bir grupta elementlerin periyodik tablosu olarak bilinir.

Temel Elementler

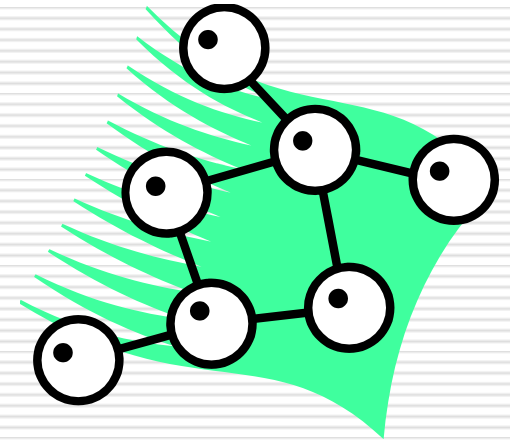
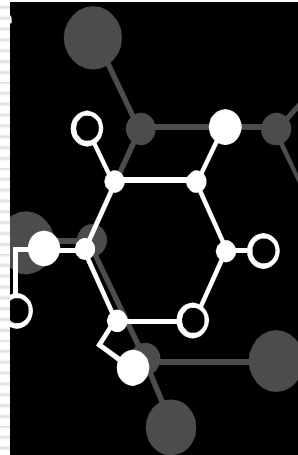
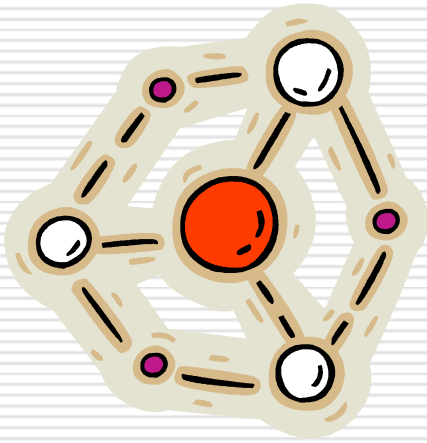
C H O N

- Bunlar biyomoleküllerin % 99'unu oluşturur ve Temel Elementler adını alır.
- Geri kalanı ise MAKROELEMENTLER ve MİKRO ya da İZ ELEMENTLER olarak bulunur

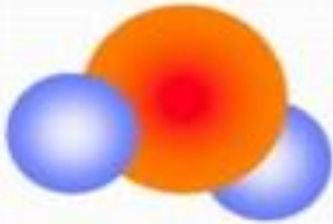
Molekül nedir ?

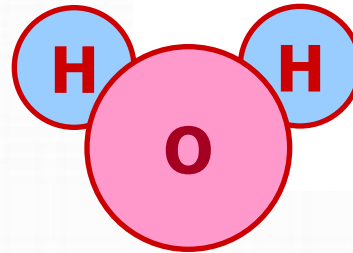
- ❑ Moleküller atomlardan oluşan çok daha büyük cisimlerdir

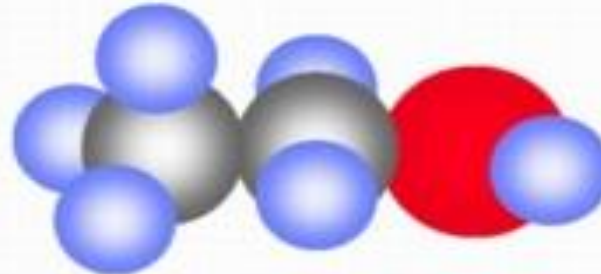
Moleküler gösteriler

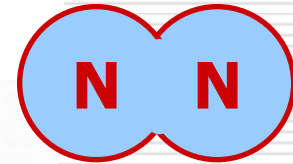
H_2O - Su

$\text{CH}_3\text{CH}_2\text{OH}$ - Etil alkol

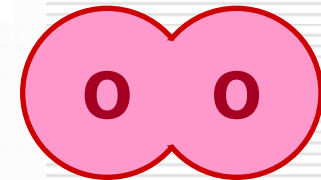

Nitrojen

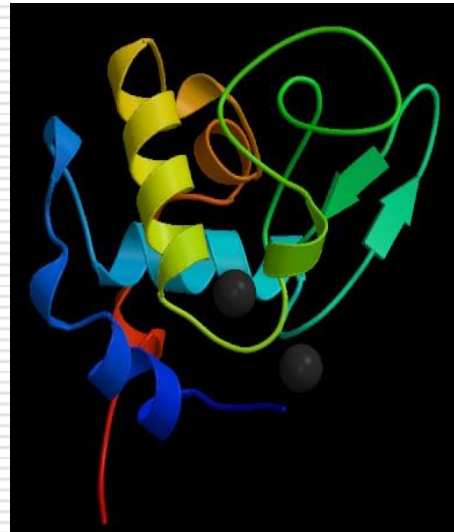
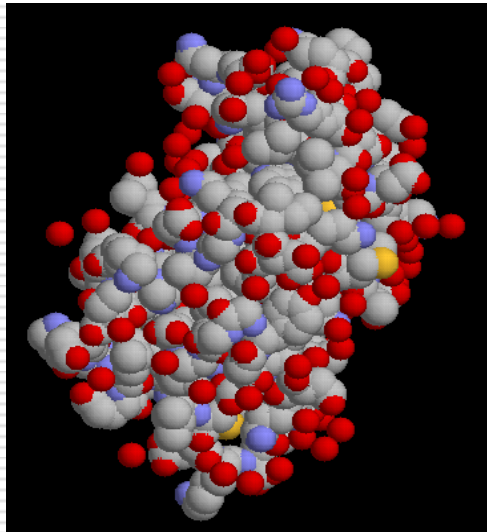
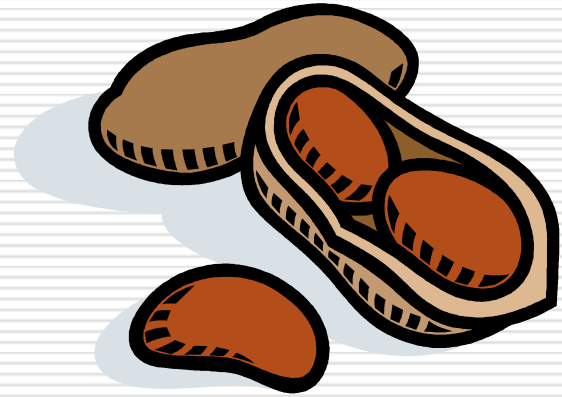
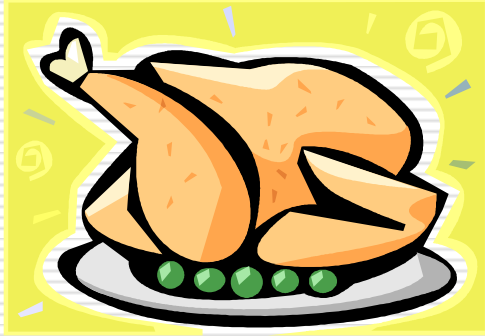
HAVA

Oksijen

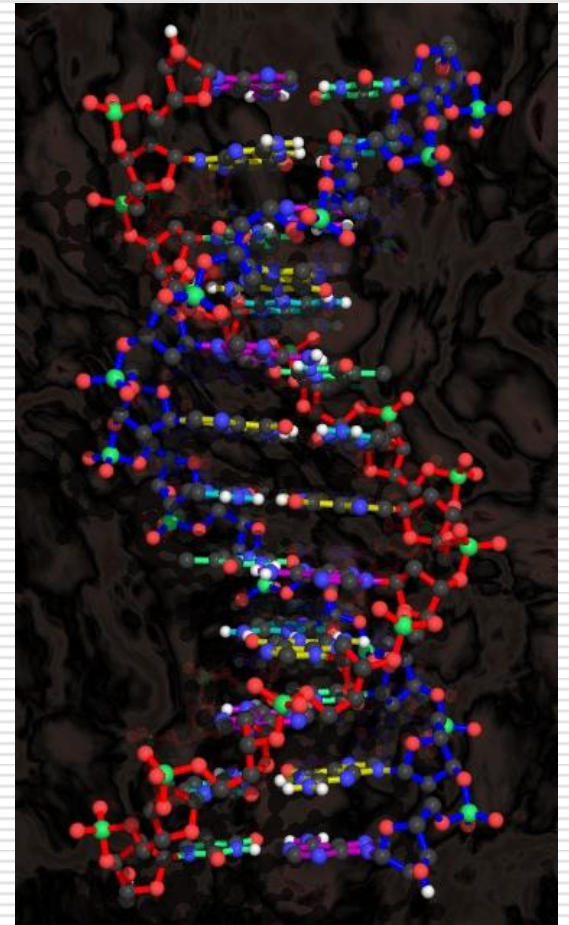
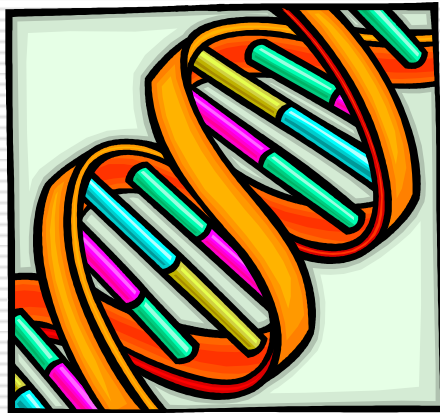
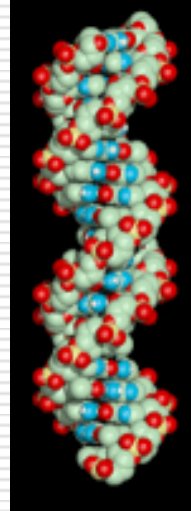
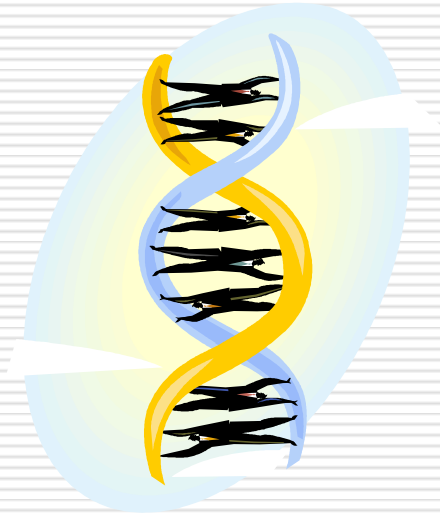
Protein

DNA

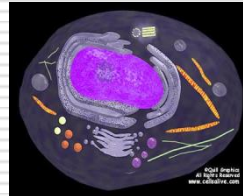
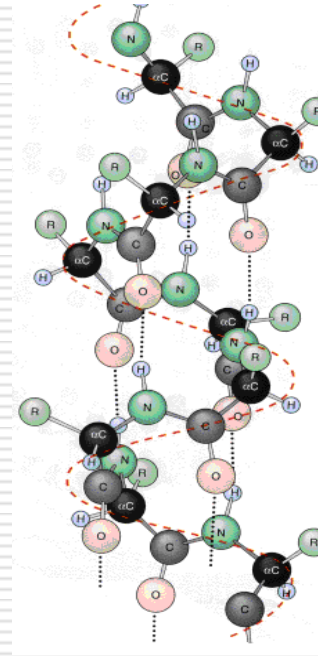
Molekül – Makromolekül - Hücre

Atom → Molekül → Makromolekül

- Nitrogen (N)
- Oxygen (O)
- Carbon (C)
- Hydrogen (H)

Alanin
Molekül Ağı
= 89

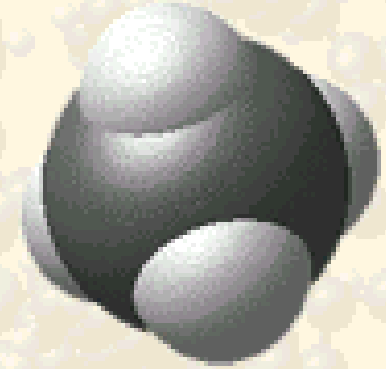
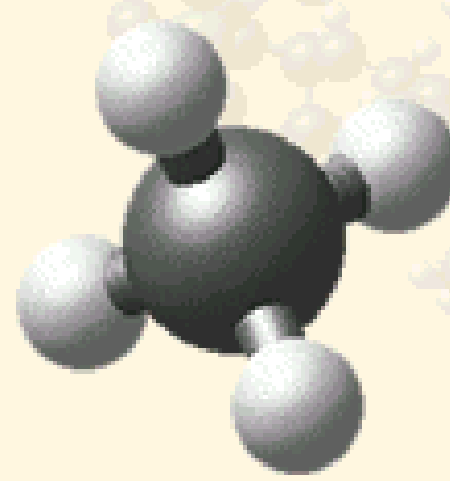
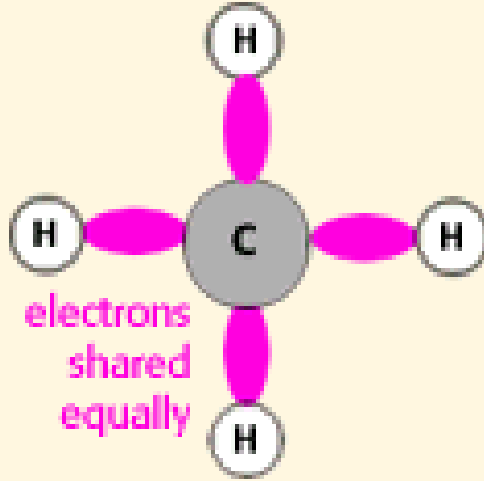
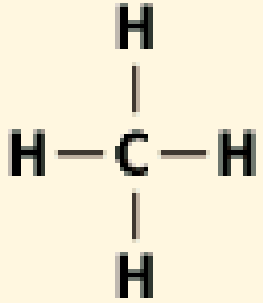
Hücre yapı taşı

Yapısal
Formül

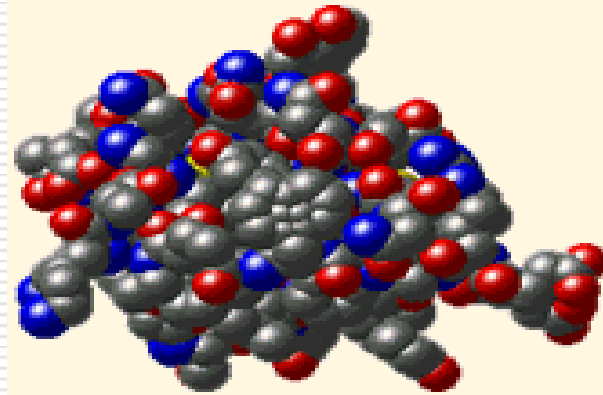
Kovalan Bağ
Diyagramı

Küre ve Baston
Model

Boşluk-Doldurulmuş
Model

Insulin
 $\text{C}_{254}\text{H}_{377}\text{N}_{65}\text{O}_{76}\text{S}_6$

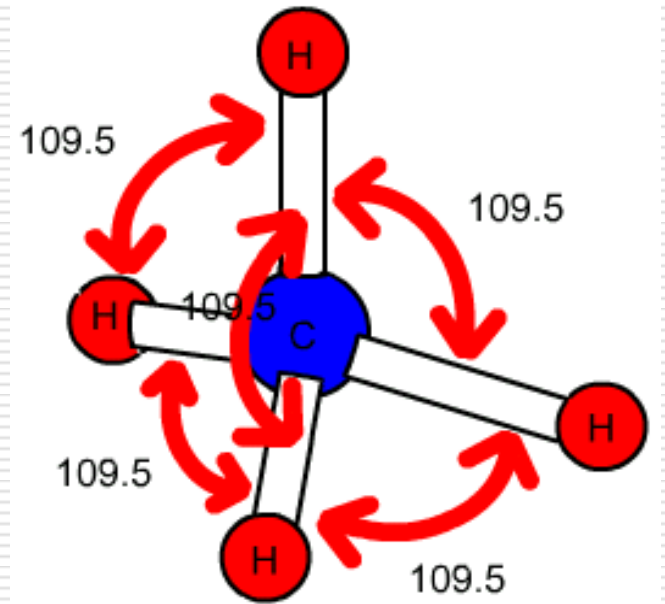
Organik moleküllerin
polimerleşmesi ile
makromoleküller olan
BIYOMOLEKÜLLER oluşur.

- Biyomolekülleri oluşturan bu atomlar birbirlerine kovalan bağlarla bağlanırlar.

- Karbon , bu atomların en başında yer alır.

- Diğer C atomlarına ve başka atomlara (H, N, O ve X vb) kovalan tekli, ikili veya üçlü bağlarla bağlanabilir.

Bir Metan Molekülü

Mol

---

1 mol = 6.022×10^{23} atom
= gram/formül ağırlığı

- Atomlar, iyonlar ve moleküller doğrudan ölçülecek kadar küçüktür-Atomic Mass Unit (**AMU**)olarak ölçülür
- Birim olarak mol kullanılır. Küçük olduklarından gram olarak da kolayca ölçülebilir.
- Bir mol Su ve Hidrojen aynı sayıda molekül içerir.
1 mol H₂O = 6.022×10^{23} molekül
1 mol H₂ = 6.022×10^{23} molekül
mol yerine gram kullanılabilir.

Mol ve ağırlık

- Atomların ebad ve kütlelerinde farklılıklar gösterir.

H = 1.008 AMU ya da gram/mol

O = 16.00 AMU ya da gram/mol

Mo = 95.94 AMU ya da gram/mol

Pb = 207.2 AMU ya da gram/mol

AMU = Atom kütle birimi

Atom ve Moleküllerin kütlesi

H₂O - Su

2 hidrojen 2 x 1.008 amu

1 oksijen 1 x 16.000 amu

Molekülün kütlesi **18.020 amu (ya da 18.020 g/mol)**

Örnek 1 (NH₄)₂SO₄

2 nitrojen, 8 hidrojen, 4 oksijen ve 1 kükürt içerir.

2 N x 14.01 = 28.02

8 H x 1.008 = 8.064

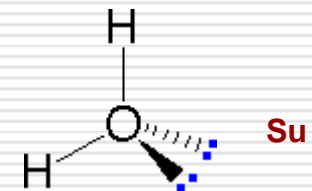
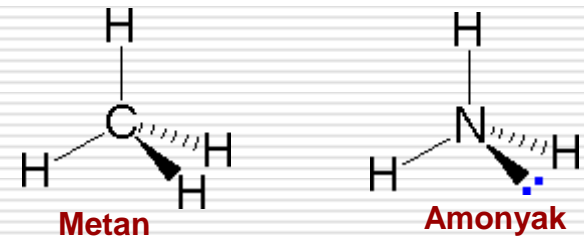
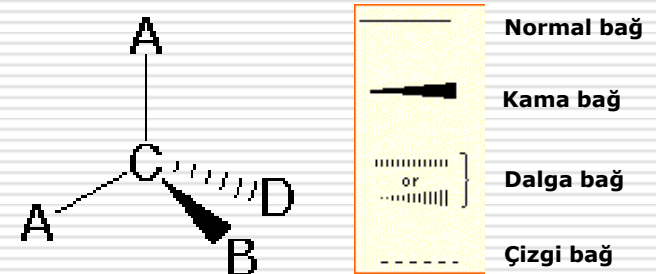
4 O x 16.00 = 64.00

1 S x 32.06 = 32.06

Formül ağırlığı **132.14 (AMU ya da g/mol)**

Moleküllerin Üç boyutlu Düzeni

- Bir molekülün 3 boyutlu yapısı ya da konfigürasyonu önemli bir özelliktir.
- Bu kuruluş düzeni atomların iki ya da daha fazla partner ile kovalan bağ yapma tercihi ile ilgilidir.
- Üç boyutlu yapı modellerle çok güzel gösterilebilir.
- Modelde C atomu A ile solda 2 normal bağ, B ile düzlemin önünde kama bağ, D ile düzlemin gerisinde dalga tip bağ yaptığı görülmektedir.

Konfigürasyon	Bağlı Ortak	Bağ açıları	Örnek
Tetrahedral	4	109.5°	
Trigonal	3	120°	
Linear	2	180°	

Kimyasal Bileşikler

- Kimyasal bileşikler elektron alış-veriş sonucu oluşur. **Eğer elektronlar bileşiği oluşturan atomların biri tarafından bütünüyle verilmiş ve öteki taraftan da bütünüyle alınmışsa oluşan bileşikler iyonik yapıdadır.**
  - Bu tür bileşiklerde atomlar arasında gerçek bir bağdan söz edilemez ve **polar veya iyonik bileşikler** adı verilir. Bu grubu oluşturan bileşikler sulu çözeltide iyonlarına ayrılırlar ve dolayısıyla bunların sulu çözeltileri elektrik akımını iletirler. **Anorganik bileşiklerin büyük bölümünü oluşturan tuzlar bu gruba girerler.**
- Eğer bileşik oluşurken tam olarak elektron alış veriş söz konusu değilse elektronlar her iki atom tarafından ortaklaşılır. Bu durumda ortak elektronlar her iki atoma birden ait olduklarından atomlar arasında bir bağ oluşturulur. Ve bu bağ kopmadan atomlar birbirinden ayrılmaz. **Bu tür bileşiklere apolar veya kovalan bileşikler adı verilir.**
  - **Organik bileşiklerin tümü ve gaz durumuna geçebilen anorganik bileşikler bu grubu oluştururlar.**
  - Bunlar sulu çözeltilerde iyonlaşmazlar ve bu nedenle çözeltileri elektrik akımını iletmezler.
- İyonik yapıdaki bileşikler için yalnız bileşim formülü söz konusudur. Buna karşılık molekül yapıdaki bileşikler için hem bileşim ve hem de molekül formülü söz konusudur

Kimyasal Bağlar

I. Molekül içi Bağlar (İnter Moleküler)

- * Kovalan Bağ
- * İyonik Bağ

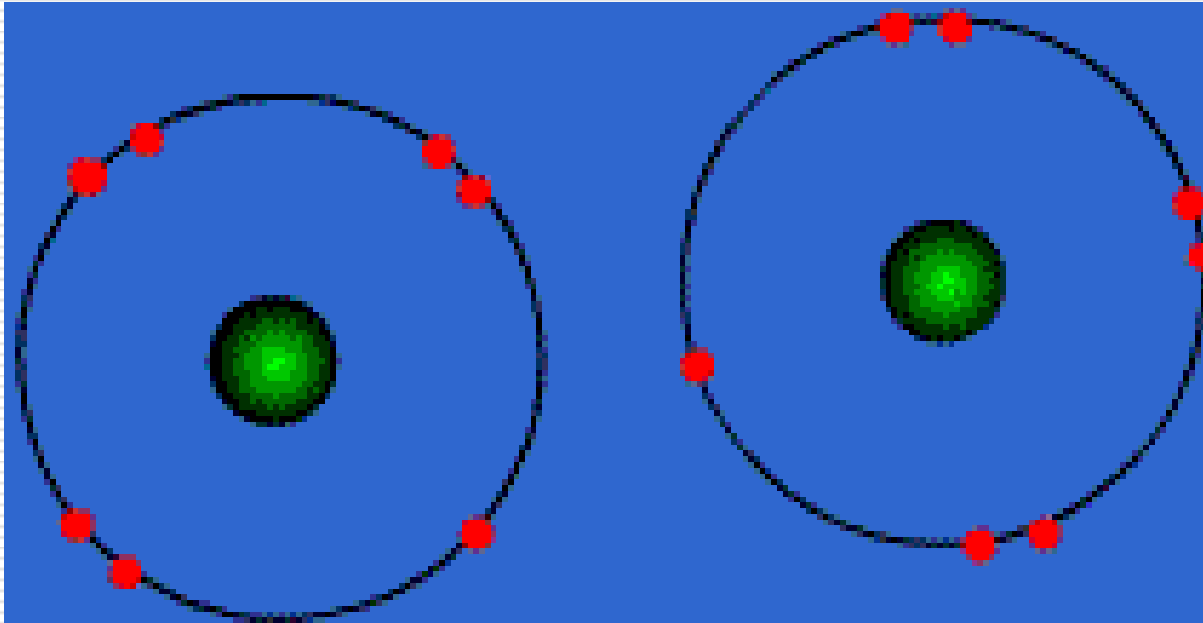
II. Moleküller arası Bağlar (İnter Moleküler)

- * H - Bağları
- * Polar Etkileşimler (iyonik)
- * van der Waals Bağları
- * Hidrofobik Etkileşimler

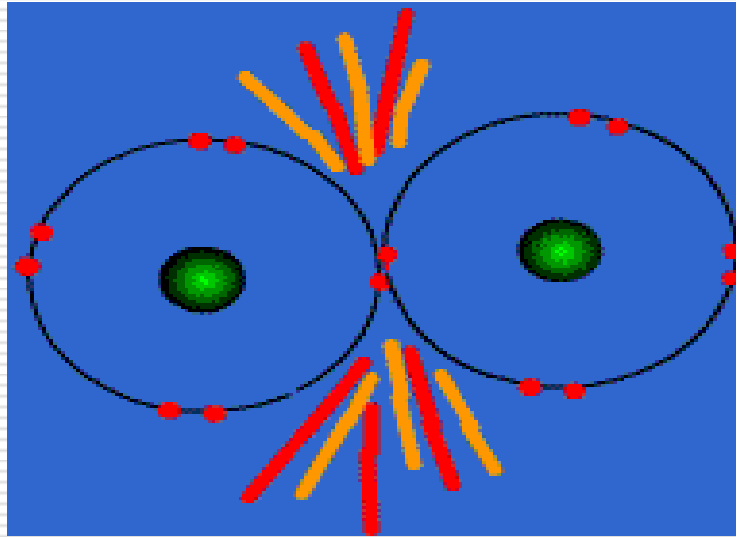
Kovalan Bağ

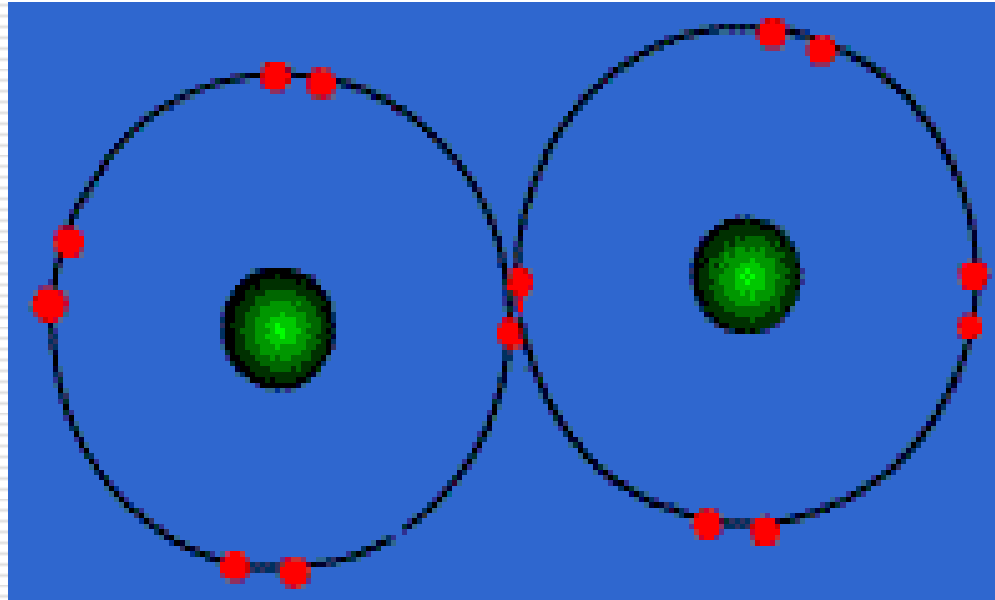
İki atom, çekim kuvvetlerinin etkisiyle birbirlerine yaklaşırlar

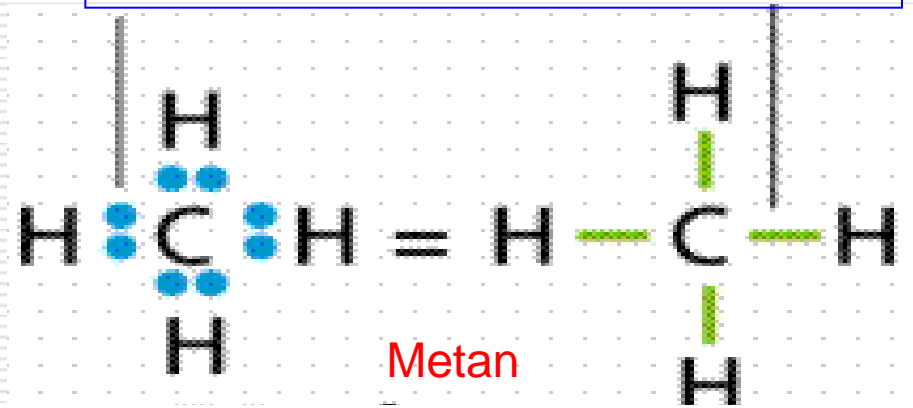
-
- ❑ İki atomun birbirlerine göre en kararlı oldukları uzaklıkta kimyasal bağ kurulur.
  - ❑ Bu sırada açığa çıkan enerji; Bağ Enerjisi

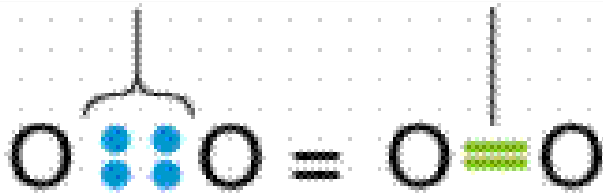
-
- ❑ İki atomun elektronlarının ortaklaşmasıyla kurulan bağ **Kovalan Bağ**'dir.

Tekli kovalan Bağ

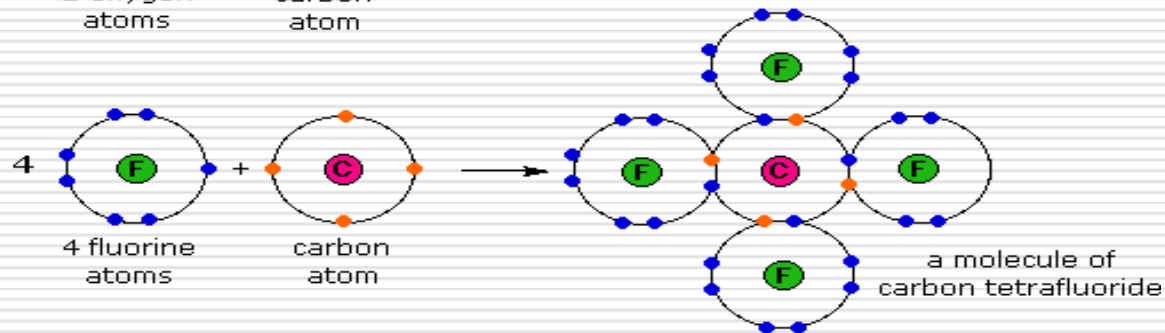
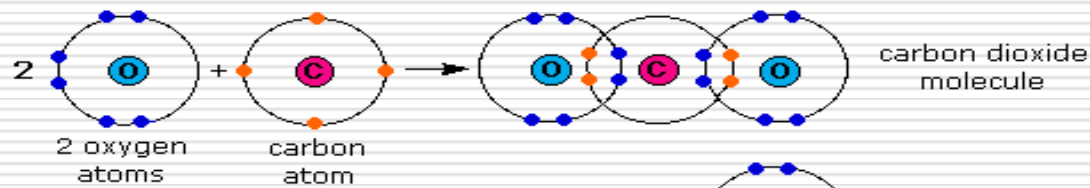
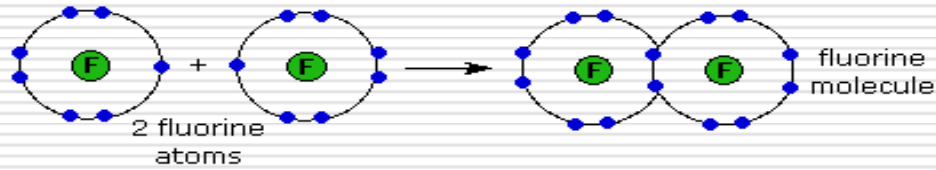
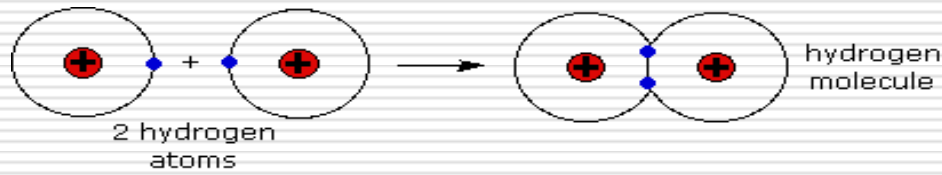
İkili Kovalan Bağ

Üçlü Kovalan Bağ

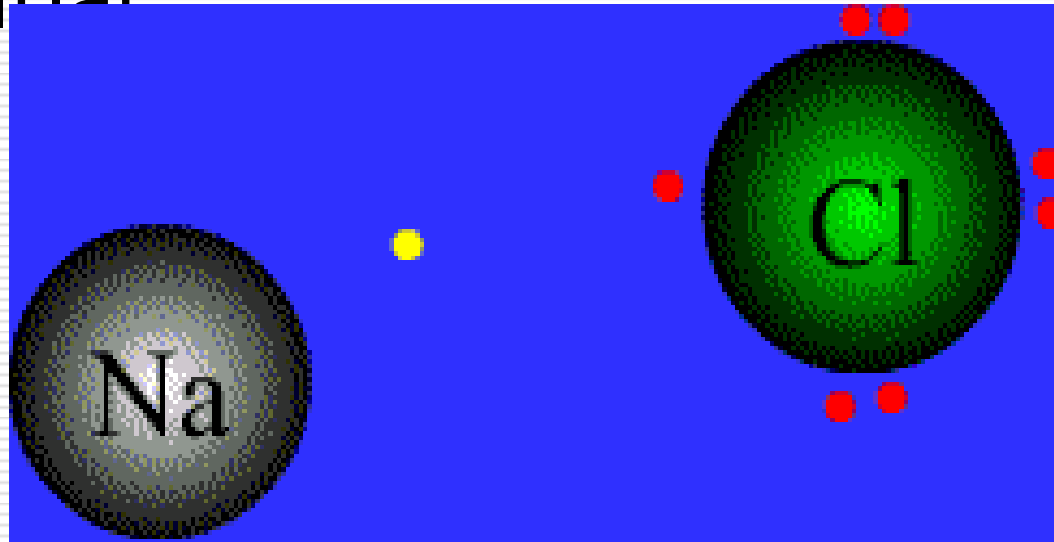
Kovalan Bağ

İyonik Bağ

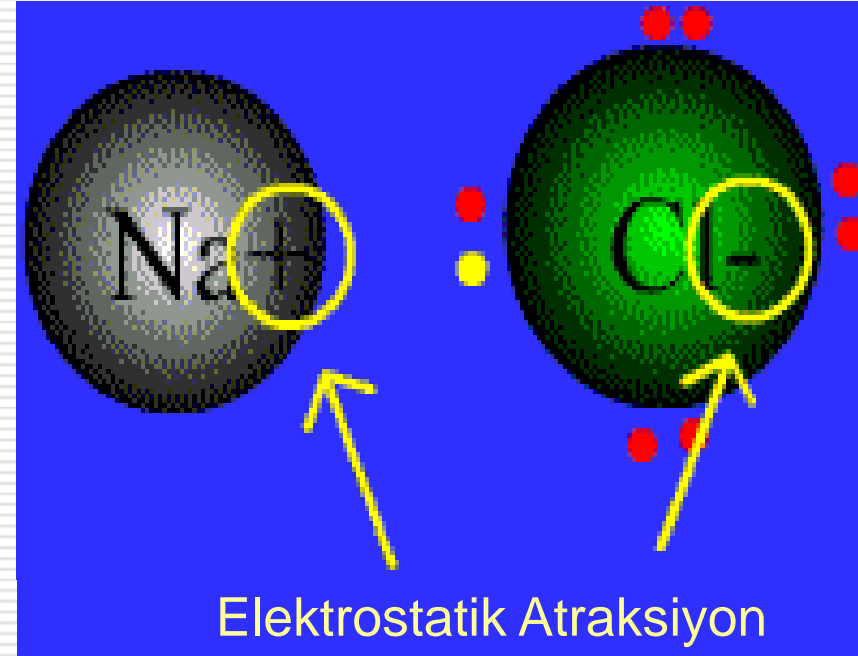
- İki atom elektrostatik çekim kuvvetlerinin etkisiyle birbirlerine yaklaşırlar

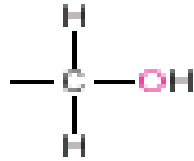
İyonik Bağ

- Elektron aktarımı ile kurulan bu bağ; **İyonik Bağ**'dır.
- Aynı yüklü iyonlar arasındaki itmenin en az, zıt yüklü iyonlar arasındaki çekim kuvvetlerinin en fazla olduğu dengede iyonik katılar oluşur.

C – O BAĞLARI

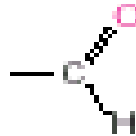
Alkol

- OH

Hidroksil grubu

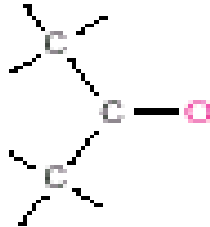
Aldehid

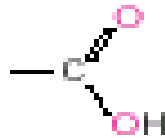
-C = O

Karbonil grubu

Keton

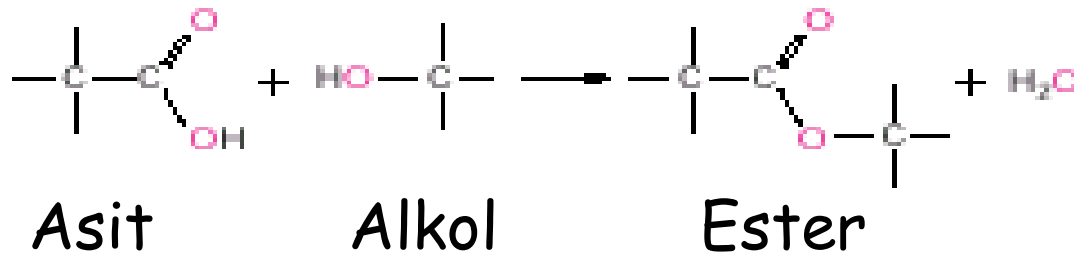

Karboksilli
asit

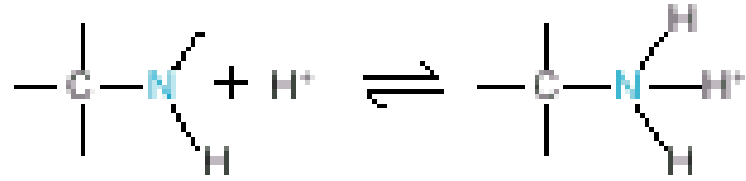

-COOH

Karboksil grubu

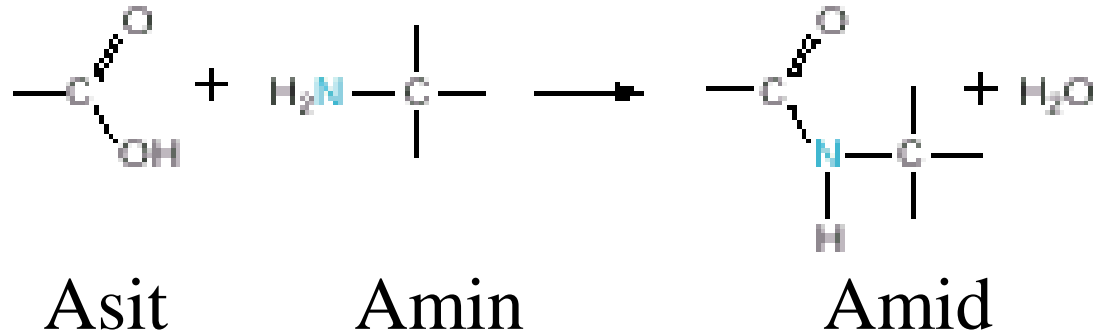

C – N BAĞLARI

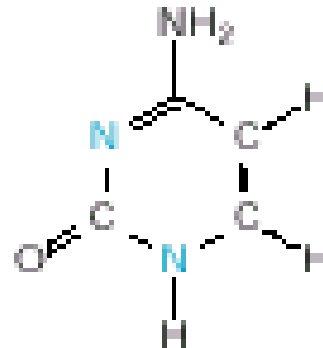

En önemli iki örnek;
AMİN ve AMİD
bileşikleridir

Aminler, sulu ortamda H^+ ile birleşerek pozitif yük kazanırlar.

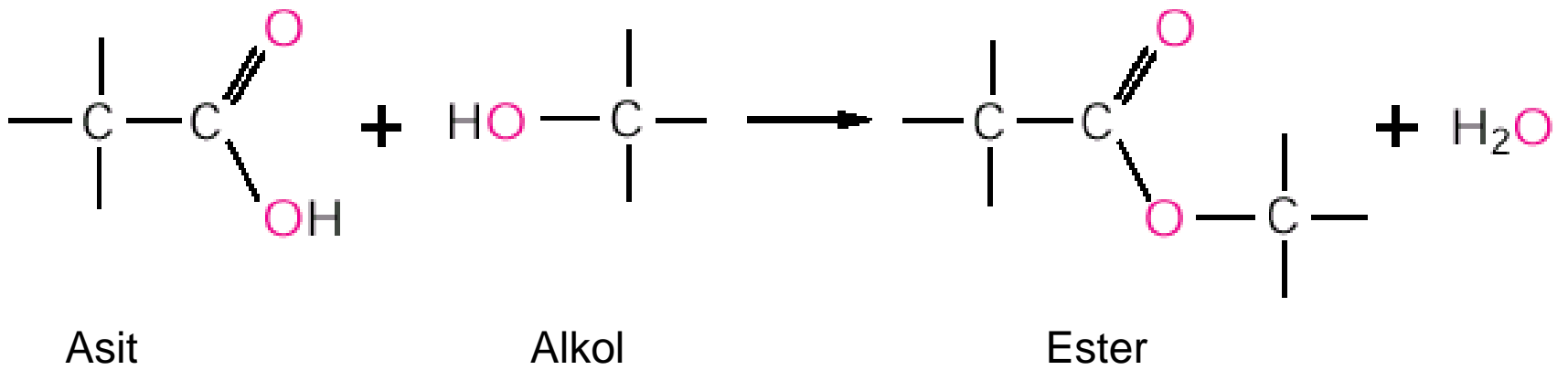

N- çok önemli halkalı
bileşiklerde de yer
alır.

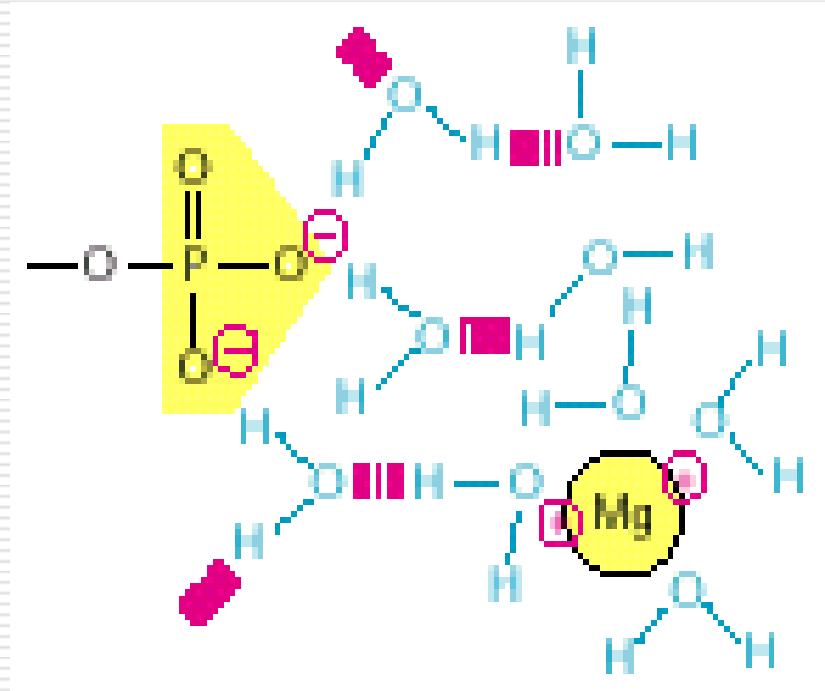
Sitozin

Ester Bağı

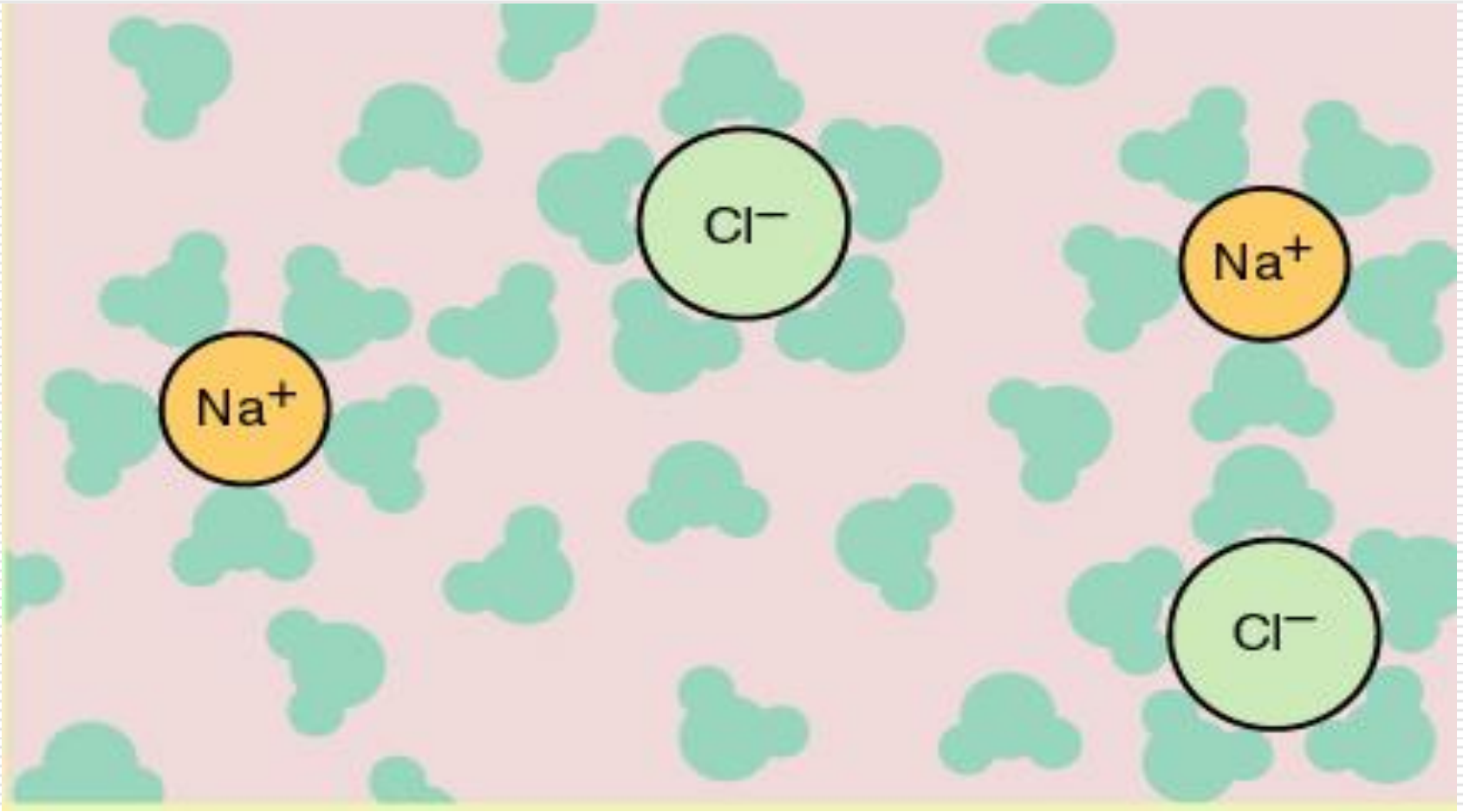

Biyomoleküllerin Su ile olan İyonik (polar) Etkileşimleri

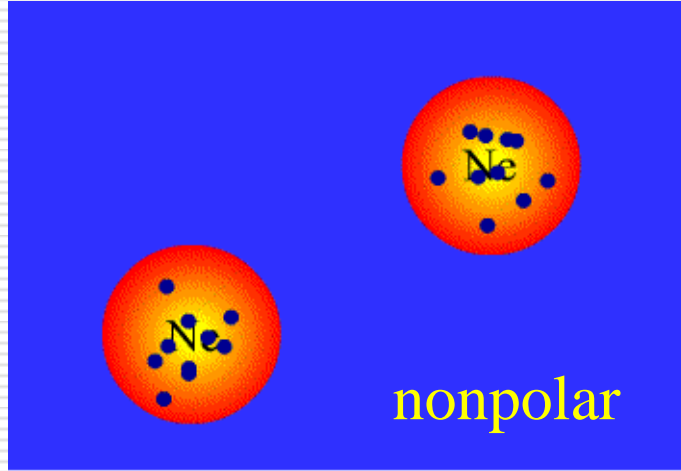
- Yüklü gruplar taşıyan Biyomoleküller polar yapılı su molekülleri ile iyonik etkileşimler kurarlar.

Su tuzları çözer ve elektrolitler oluşur

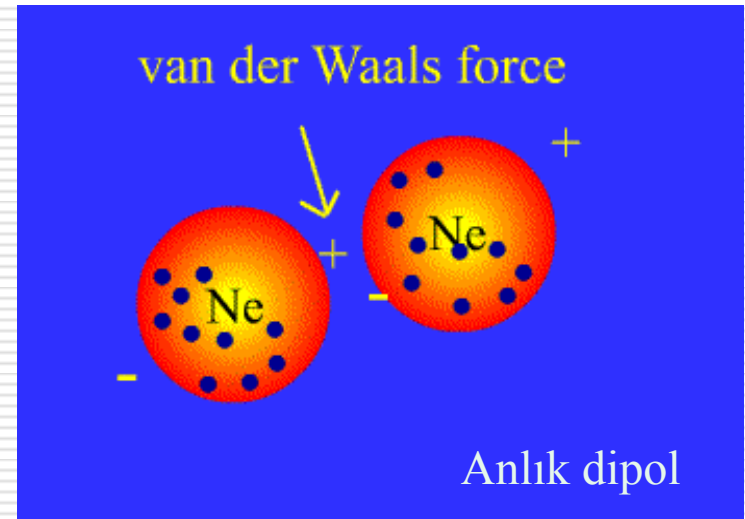

Van der Waals Bağları

Anlık dipoller,
elektiriksel çekim
kuvvetlerinin etkisiyle
zayıf van der Waals
bağlarını oluşturur.

Atom / Moleküllerin
çarpışmaları sonucu
yük dengesi bozulur ve
anlık dipoller oluşur.

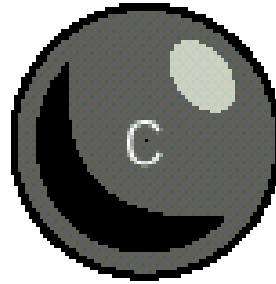

Her atomun kendine özgü bir van der Waals yarıçapı vardır.

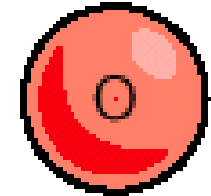
0.12 nm

0.2 nm

0.15 nm

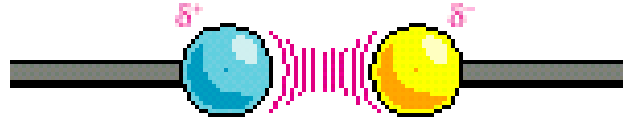

0.14 nm

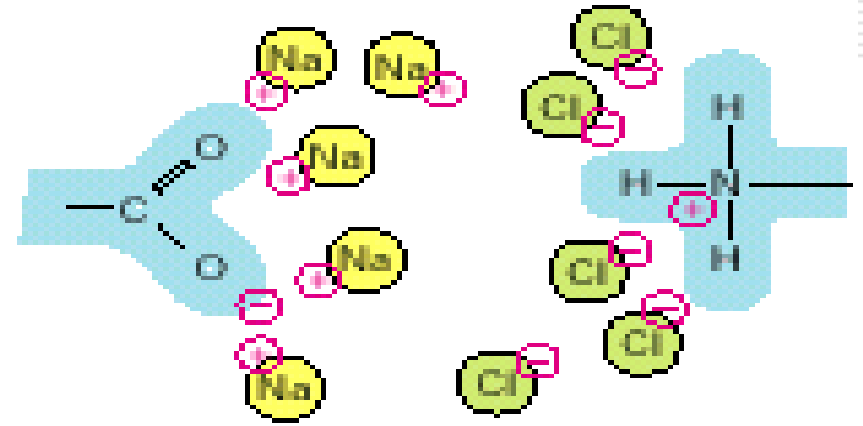
□ İki atom arasındaki uzaklık van der Waals yarıçaplarının toplamı kadardır.

İyonik (Polar) Etkileşimler

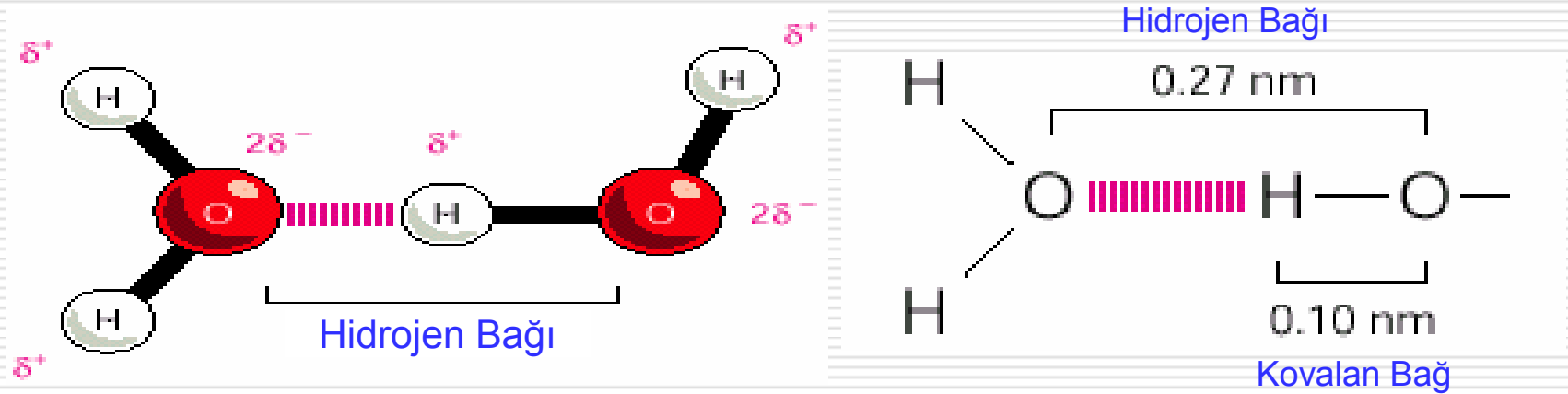

İyonik etkileşimler ile, tam yüklü (iyon) veya kısmen yüklü gruplar gerçekleşir. Sulu ortamda moleküller arasında bu etkileşimler çok daha güçlüdür.

Çözeltide bulunan farklı iyonlar da iyonik etkileşimlere girerek biyomoleküllerin yüklü gruplarını kuşatabilir

Hidrojen Bağları

Polarize olmuş su molekülleri H- Bağları ile bağlanırlar. H-Bağı, kovalent bağıın 1/20 kuvvetindedir.

Hidrofobik Etkileşimler

Biyomoleküllerin nonpolar grupları ile su molekülleri arasında oluşur.

Örneğin lipid moleküllerinin hidrofobik kısımlarının suya karşı davranışları **MİSEL** oluşturmalarına neden olur.

